

even heeft
en antwoordt
dat hij weer
zorgelijk, op-
lende brengt
een krachtige
zijn en klagen
kunnen mis-
honderdhaler.

t boven den
r, per tele-
en wint toch
andelijkheid.

schrokken...
hij neder niet
erg? Een brief
angen: je kon
en? Ik schrijf
oft van schrik
a is.
ik nog wal
je je toch
je hebt zeker
in m'n hoofd.

neer in die
schrijft zelfs
nog in een
gedachte is:

maal vergeten
nd hier moet
? Verkoop je
noeg."

voeld — nu
z'n dochter
egezeid: nu
s, waar geen
de had!

, nu ze niet
chart, verkij
igt weer de
vacht en drie
lan haar af-
an zijn brief

n, dat kan hij
zonden. Maar
ziekte in zich
isje getrouwd,
t is heel ver-
u Else is het
deze ellende
komen, omdat

ardheid, tel-
deplek is in
at de schrij-

ieven in den-
gelijk maken
ze geen op-
geweigerd te
g komt door
evaarijck ziek

aderliefde in
en professor
beloofd, zelf

ndlottige tele-
hij te voren
ken kon, ge-
het lijk en
ng schreit al
ziel zich uit
der brieven.
t Else voorl.
n, dat wisten
and verloren
— „maar ik

t-loopen, zijn
wat gebeurd
den goeden,
n veelvuldige
ffbewustheid,
is weg. t is
beve, goede
t niets meer.
af „je trouwe

die als diepe
bl van dezen

n dwalen, al
hij raakt niet
grootte liefde
lijden gelon-
— herinner u
ind van den
kennen" —
ld niet meer
hij niet meer

er!

En dan die angst, als hij merkt, dat de jongen den aanleg van z'n vader heeft en niets anders doet dan op de oude piano tingelen! Dat zal weer de oude ellende brengen — zoo schrijft hij zelf aan Elise! — en daarom gooit hij den sleutel van 't instrument in 't water. Maar in den volgende brief vertelt hij alweer, dat hij 't verdriet van den jongen niet langer kon aanzien en den smid heeft gehaald!

Men ziet het, de oude kracht is gebroken: het kleine kind wint het van den ouden, strengen man. Ten slotte moet hij den jongen toestaan pianolessen te nemen.

Juist het feit, dat hij dit alles aan Elise schrijft, maakt voor ons als lezers de emotie zoo groot, en ik kan niet anders dan de samenstelling van dit boek bewonderen. Marie Diers moet wel een fijnbesnaard artieste zijn!

Midden in een langen brief, waarin hij z'n blijdschap uitsprekt, dat de jongen, die in stad ter school gaat, met vacantie staat thuis te komen, een blijdschap zoo innig, dat hij haast niet wachten kan tot het 2-uur-is! — midden in dien brief blijft hij steken: de dood is ineens op hem gesprengden. En als Heinz, de kleinzoon, komt, ligt grootvader al op het witte doodsbed.

Een slotpagina vertelt hoe Heinz als uit een diepen, langen droom ontwaakt en toetreedt op het bed van den doode: „Grootvader, je hebt tot mij gesproken. Van nu af spreek ik tot u".

Ik had al meer dan de beschikbare ruimte nodig om, althans eenigszins, het boek zelf te doen zien. Voor eenige nadere beschouwing, die ik gaarne zou trachten te geven, is thans geen plaats meer.

Dus hoop ik in het volgend nummer terug te komen op dit boek.

't is het zeker waard!

C. T.

PERS-SCHOUW.

De Christelijk Gereformeerde Kerk.

Als Pers-schouwer lees ik nu al een tijdje trouw „De Wekker". Ik heb nog geen enkelen regel ontdekt, waar ik het niet mee eens ben.

En telkens vind ik zulke sympathieke recensies over boeken van ons.

Het wordt hoog tijd, dat we eens samen Ps. 133 gaan zingen.

Ziehier een jaarreview, dat ons kan voorbereiden

Dit nummer van „De Wekker" is weder het laatste van den bijna volmaakte jaarkring. Slechts een paar dagen en het jaar 1922 behoort weder tot het verleden. Een jaar is kort en lang, alnaamde wij aan het einde of aan het begin staan. Het schijnt zoo'n groot tijdsverloop, twee en vijftig weken, welke een gelijk aantal malen ons kerkelijk blad in de woningen onzer lezers brengen. Doch hoe snel is het jaar voorbijgevoelen, als die weken zijn voorbijgegaan. En dan aan het einde zien wij zoo gaarne eens terug naar al hetgeen in het jaar is geschied.

Wij doen dat ook telken jare in „de Wekker". Wat al herinneringen op kerkelijk gebied gaan dan voorbij onze aandacht. Zeker, dan mag ook aan 't einde van 1922 getuigd worden van de goederliedenheden des Heeren. Ons predikanten-tal werd uitgebreid en geen enkele werd ons door den dood ontnomen. Wel waren er beproevingen. Onze geliefde hr. Dr. Joh. van der Vegt werd een tijdlang aan zijn gezin en gemeente onttrokken, maar mocht toch weder tot de zijnen terugkeeren en naar wij hopen zal hij spoedig weder mogen arbeiden in zijne gemeente. En de Heere liet zich aan hem ook niet onbetuigd in de donkere dagen, die over hem heengingen.

Wel werden enkele gemeenten in rouwe gedompeld door het verlies van een ouderling of diaken. Toch was ook dit getal niet zoo groot als in andere jaren. Zondag 5 Februari verloor de gemeente Deventer haar diaken H. J. Orth, op nog betrekkelijk jongdigen leeftijd. Wij hebben hem vroeger nog onder de catechisanten te Deventer geleid. Op 14 Februari nam de Heere ouderling H. Vinger op hoogen leeftijd weg uit de gemeente van Hoogeveen. Aan den avond van 25 Maart ging te Bunschoten de oude broeder J. van Twillert, die zoovele jaren de gemeente als ouderling diende, de eeuwige ruste in. Hij zou 28 Maart den leeftijd van 91 jaar bereikt hebben. Ook Kampen verloor een ouderling op 80-jarigen leeftijd op 19 Mei, n.l. B. Frylink, die tal van jaren de gemeente met toewijding diende. Op den donderdag van Julimaand leed onze gemeente te Apeldoorn een groot verlies door het heengaan in de ruste van Ouderling J. Prins, die 22 jaren de gemeente diende. Wij hebben als leeraar van Apeldoorn hem nog in het ambt bevestigd en mochten ook aan zijn graf getuigen van de daden des Heeren aan hem bewezen.

Schiedam's gemeente betreurde op 27 September het verlies van haar Oud-ouderling O. Noorlander, en ten slotte werd de gemeente van Lisse in droefheid gedompeld aan den avond van 5 November, toen haar ouderling P. H. van der Zaal, de vader van Dr. C. van der Zaal, na smartelijk lijden werd afgevoerd van zijn aardse taak. Die Zondagmorgen begon als een blijde feestdag, daar Candidaat Van der Ven aldaar als leeraar bevestigd werd en zich aan de gemeente 's avonds verbond, hij eindigde in droefheid, doch men behoefde niet te treuren als degenen, die geen hopen hebben.

Zoo wisselden droefheid en blijdschap zich telkens af in de gemeenten. Behalve Lisse werd ook Papendrecht verlijd door het ontvangen van een Candidaat onzer Theol. School, toen Dr. P. Zwier zich op 29 October aan zijne gemeente verbond. Daarbij ontving de gemeente Amsterdam een tweeden leeraar in Dr. W. Hendriksen, die met zijn gemeente zich voegde bij de Christ. Geref. kerk. Wel leed Amsterdam een verlies door het vertrek van Dr. J. J. van der Schuit, die door de Synode van Dordrecht in Juli benoemd werd als docent aan onze Theol. School en aldaar in zijn ambt als docent op 30 October bevestigd werd. Het aantal predikanten werd dus dit jaar niet drie vermeerderd. Ook onze oude broeder Vermeer bleef gespaard, doch verloor zijn trouwe echtgenote, die op den eersten Sabbath in Februari de eeuwige Sabbats-rust inging. Zij was waarlijk een moeder in Israël. Hare stof rust in Zeist, waar ook onze geliefde broeder Dr. J. Tolma op 17 Augustus zijn geliefde gade na een langdurig lijden in de hopen des ewigen levens zag heengaan, evenals Dr. A. Berkhoff zijn lieven vader op 23 Februari uit een niet onderwerping gedragen lijden zag afreizen naar de gewesten der zaligheid. Ook onze Theol. School had blijde en droefte dagen. Onze broeder Van der Heyden mocht 13 Maart den dag gedenken, waarop hij voor 12½ jaar als Docent aan de Theol. School werd geïnstalleerd. Wij waren blijde met den blijden broeder maar hebben in dit jaar ook geweend met den wienende. Voor het eerst toch werd de Theol. School, sedert haar oprichting in 1894, wat den studentenkering betreft, in rouw gedompeld; student P. Dijkstra zag plotseling zijn geliefde echtgenote van zijn zijde weggenomen op 27 October, wat hem zoo heeft aangegepen, dat hij het voornemen om in de kerkst-vacantie een stichtelijk woord te gaan spreken in de gemeenten, nog niet kan uitvoeren. De Heere sterkte hem in dezen smiltvollen weg.

En hoewel in de kerk zijn mede bedroefd. Ieder huis heeft zijn kruis. Ook de echtgenote van onzen broeder Doz. Lengkeek leed dit jaar zoo veel. Mocht Hij, wiens almacht nimmer faalt, haar lijden verzachten en haar krankheid genezen.

Zoo gaan wij dan het jaar 1922 tegemoet. Mocht het zijn als Kerk des Heeren, wakende en biddende. De tijden zijn zoo ernstig. De toekomst des Heeren gemaakt. Op zoo velerlei gebied is het donker. De volken zijn vervuld met eigenliefde en de overwinnaars verdrukken de overwonnenen. Kort geleden verklaarde de afgetreden Engelsche premier Lloyd George: „De Satan is losgebroken in Europa," met het oog op de tegenwerking der Turken op de Conferentie te Lausanne. Het deed ons denken aan de profetie uit de Openbaring van Johannes aangaande de onthulling des Satans om de volken der aarde te verleiden. Is die tijd nabij? Zullen de heidensehe volken door Satan verleid, spoedig den aanval beginnen op het Christelijk Europa, dat God verliet?

En hoe staat het op kerkelijk en geestelijk gebied? Verootmoediging en schuldbesef wordt zoo weinig aangetroffen. Er is zooveel oppervlakkigheid, en zoo weinig ware godsvrucht vertoont zich. Het opkomend geslacht vooral toont zooveel wereldsgoedheid en zoo weinig kinderlijke vrees Gods. Storte de Heere in 1923 den Geest der Genade en der geboden uit over Zijne kerk.

God zegene de Christ. Geref. Kerk, zegene Zijn Sion over de lengte en breedte der aarde en ook ieder lezer van „de Wekker" met geestelijke zegeningen, in het jaar dat weldra aanbreekt.

B. W.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN.

Samenwerken.

Geachte Redactie,

Het verbaast me niet, dat Dr. Wielenga mij probeert uit mijn tent te lokken naar aanleiding van hetgeen ik gezegd heb in de discussie op het referaat van Dr. Bakker op de laatstgehouden conferentie van predikanten onzer kerken.

Wat ik daar gezegd heb acht ik volkomen in de lijn van het referaat niet alleen, maar ook in de lijn van de geheele conferentie en, sterker nog, van een vrij sterke strooming in onze kerken. Wij gevoelen hoe langer zoo meer, dat het beginsel der ethische theologie een gevaar is voor onze kerken en wij gevoelen dat des te meer, naarmate we zien, dat er onder ons zijn, die tegenover de invloeden van deze theologie geen vastheid toonen.

Nu is in de genootschappelijke zending, ik meen daarover wel wat te mogen opmerken, een afgeleiden hoe langer zoo meer, niet alleen naar den kant der ethischen, maar zelfs naar dien van de links-ethischen.

Toen ik nu 30 jaar geleden in 't zendingshuis der N.Z.V. werd opgeleid, kregen we onze theologische lessen van predikanten, die vooral onder de z.g. „Bijbelsche theologen" konden gerekend worden. Leerlingen of geestverwanten waren het van Dr. Van Oosterzee. Wel werden Gereformeerde predikanten nooit gevraagd; wel was de N.Z.V. van meet af meer anti-dan pro-Gereformeerd; wel werden allerlei belangrijke leerstukken geloofwaardig; wel werd ik speciaal door den ouden en beminnelijken „vader" Geströben onderhanden genomen, omdat mijn inzicht toen aanzien van de praedestinatie niet „helder" was, wel was het Woord Gods alleen in den Bijbel, maar aan Bijbelcritiek als zodanig werd niet gedaan. Daarbij stond de Nederl. Zend. Ver. op het standpunt, dat men met hen, die de „ewige Godheid van Christus loochenen, op 't gebied der zending niet mocht samenwerken" en eischen de statuten, dat ieder lid, iedere zending, iedere bestuursder moest belijden, dat hij persoonlijk Christus als Zijn Zaligmaker had leeren kennen. 't Gaat hier niet om de beoordeeling van 't recht eener vereniging een dergelijke belijdenis te eischen, maar om de kenschetsing van 't stervige standpunt, waarop de N.Z.V. was gebouwd. Dat is 30 jaar geleden. En kom nu.

Het beginsel van toen is al lang verloochend. De samenwerking met het Nederl. Zend. Genootschap, vroeger modern, nu wat de richting aangaat zoo, dat als de modernen weer de overhand krijgen, 't weer modern is en ook nu om de gunst der modernen evenzeer wordt gevraagd als om die der orthodoxen, is nu volkomen. Maar de richting, waarin het Genootschap bestuurd wordt, is, laat ik 't maar zacht zeggen, geproponcerd ethisch. Wie de namen noemt van Prof. Obbink, Prof. Cramer, Prof. Brouwer en zoovele anderen, zal dat niet willen ontkennen. De N.Z.V. laat nu ook haar kweekelingen opleiden te Oegstgeest en dat is na het verlaten van haar standpunt niet meer dan eerlijk.

De motieven voor de samenwerking met het Genootschap zijn: Het standpunt der N.Z.V. is „verouderd"; het is niet economisch alleen op te leiden en — 't Genootschap is nu ook „rechtzinnig".

Vraagt men naar den geest, waarin de a.z. zendelingen der N.Z.V. reeds sedert lang worden opgeleid, dan diene een uitlating van een jongmensch, en dit was nog tijdens den vorigen Director, als kenschetsing. 't Jonge mensch had op les over 't wezen en de geschiedenis der profetie in Israël gehoord en zeide nu:

„O, die Samuel was toch eigenlijk een waarzegger, die voor enkele centen wilde aanwijzen waar een of ander verloren goed te vinden was."

Dat zal hem zoo niet geleerd zijn, maar 't was wel de consequentie van het genoten onderwijs. In welken geest wordt nu 't onderwijs gegeven in Oegstgeest? Ik weet het niet en zal er dus ook geen oordeel over uitspreken, maar dit weet ik wel, dat men hoe langer zoo meer in de nieuwere zending den nadruk legt op de culturele waarde van 't Christendom. Nu zal niemand die culturele waarde ontkennen. Maar als de zending iets anders brengt dan Jesus Christus, den eenigen naam onder den hemel, waardoor een arm, schuldig zondaar kan worden gezaligd en zonder Wiens kennis hij verloren gaat, heeft ze geen reden van bestaan. En toch gaat die boodschap verloren als op Zendingconferenties met inslemming het woord van Prof. Obbink wordt vernomen, dat 't Christendom niet is de absolute godsdienst (Conferentie Amsterdam 1915).

En toch gaat die boodschap verloren als verkondigd wordt, dat wie niet 't goddelijke van den Islam erkent, van den Islam nog niets heeft verstaan (Prof. Richter op de Predikanten Zend. Conferentie te Lunteren 1912).

Bovendien, ook daar, waar wij 't zelfde zeggen en belijden, zeggen wij en belijden wij niet meer 't zelfde. En waar nu in den laatste tijd de prediking der Gereformeerde zending, die in de praktijk met die der oudere zending veel overeenkomst had, openlijk wordt aangevallen door Dr. Linderborn, daar vraag ik: moeten wij, bij dit steeds grooter wordend verschil op 't zendingsveld, dat ten slotte zal moeten voeren tot een terugtrekken op eigen terrein zonder samenwerking op eenig gebied, willen we consequent zijn, ook niet zelf de zendingsopvoeding ter hand nemen? Ik trek geen conclusies; ik vraag maar; ik zou niets liever dan de mogelijkheid van samenwerking zien blijven bestaan, maar: behalve samenwerking, hoe schoon ook, zijn er nog meer schoone dingen op Christelijke erfa. Er is ook nog hif, het zuiver houden onzer belijdenis bij de jonge menschen, die aan de Conferenties deelnemen. Dat is een nog schooner zaak dan de samenwerking, die ten slotte geen samenwerking meer is, als de geesten toch uiteengaan.

Samenwerking berust op eenheid in geloof; niet op eenheid van propaganda; op de eenheid der geloovigen in Christus. Een eenheid die zich openbaart in eenwillendheid; in gehoorzaamheid aan Christus; samenwerking berust op de implanting in denzelfden geloofsbodem; zij wordt niet verkregen door de wegdoezeling van beginselen en lijnen, maar door den innerlijken groei in Christus den Heere.

In een vergadering van de tentzending te D. sprak een niet-Gereformeerde en zeide na een ernstig woord: „en nu nu moet ge niet denken, dat ik Gereformeerd ben, goddank niet!"

Eerstens werd hier dit „goddank" tot een vloek, maar tweedens mag gevraagd: kan een Gereformeerde met zoo iemand samenwerken? Immers neen, ook al spreekt hij niet zoo boute woorden. Lees „de Heraut" van 26 Nov. over 't oprichten van een Christelijk reisgezelschap en van den spot die „Bergopwaarts" daarover ten beste gaf. Zal een Gereformeerde met den man, die zoo spot op eenig gebied samen kunnen werken? Ik meen van niet.

En zoo zou men kunnen doorgaan met vragen. Als ik niet iemand moet samenwerken en ik moet altijd op mijn tellen passen om niet een of ander gevaarlijk punt aan te roeren, is dat een samenwerking van nul en geen waarde. 't Klinkt heel schoon: „we zullen over bijzaken zwijgen". Wat zijn bijzaken? Wat hoofd zaken? Mijn belijdenis vormt een geheel. Ik kan haar niet in stukjes knippen en alleen sommige gedeelten beleven. Ik gevoel haar als een geheel, dat gebaseerd op Gods Woord, klopt op de praktijk van mijn religieus leven. Ik gun anderen de vrijheid om een andere belijdenis te hebben dan de mijne, in zoverre zij zelf de verantwoordelijkheid er voor dragen, maar als ik met hen op een of ander terrein zal samenwerken dan is al 't minste wat ik van hen eisch, volle waardeering voor de mijne. Als ik weet hoe in eigen kring over mij als Gereformeerde gedacht en gesproken wordt, pas ik voor samenwerking, ook al wil men mij de beleefdheid bewijzen in mijn tegenwoordigheid over mijn „verouderd standpunt" te zwijgen.

Ik heb zeer groote achting voor 't werk van den Zendingstudieraad en ik zou niet gaarne geringachten wat hij deed in 't belang van de zendingsopvoeding, maar ik gevoel, dat de lijnen van de beginselen, die in dezen Raad tot heden samenwerkten, hoe langer zoo meer divergeeren.

Daarom vrees ik, dat op den duur de samenwerking toch zal moeten verbroken worden. Daarom hoop ik van harte, dat hij er toe zal kunnen komen althans een der Conferenties een Gereformeerd cachet te geven. Gereformeerd hier opgevat niet in kerkelijken zin.

Maarssen, Nov. 1922.

B. ALKEMA.

De Redactie verzocht ons dit stuk van Dr. A. met een onderschrift te voorzien. Daar ik het eerst heden ont-